

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Statsvetenskapliga Institutionen

Rörliga medborgare, stela institutioner

En teoriutvecklande studie om demokratis förverkligande
över kommungränser i ett regionförstorat Västsverige

Kandidatuppsats i
Statsvetenskap
HT 2009
Jenny Nordlöw
Handledare: Urban Strandberg
Antal ord: 9854

Abstract

När tidigare åtskilda arbetsmarknadsregioner och städer integreras med varandra till följd av utvecklad infrastruktur uppstår ett fenomen som kommit att kallas för regionförstoring. Regionförstoring har på senare år blivit en allt viktigare politisk målsättning för att stärka regioners ekonomiska tillväxt och skapa fler jobb tillfällen. Regionförstoring leder till förbättrade möjligheter för medborgare att pendla, tillbringa sin fritid och konsumera utanför sin egen hemkommun. Detta kan leda till att medborgare skapar politiska förankringar till kommuner där de inte har något politiskt inflytande, vilket i sin tur kan komma att befintliga politiska representativa institutioner utmanas och att medborgares demokratiska påverkansmöjligheter sätt på prov.

Syftet med uppsatsen är att utifrån befintlig forskning utveckla ett demokratiteoretiskt resonemang kring hur medborgares påverkansmöjligheter kan förbättras för att förena regionförstoring med demokratisk medborgarstyrelse, samt att illustrera människors rörelsemönster över kommungränser genom en empirisk undersökning av regionförstoring i Västsverige.

Den empiriska undersökningen visar att medborgarna i de undersökta kommunerna har ett ökat rörelsemönster över sina hemkommuners politiska gräns, i huvudsak gällande arbetspendling. För att förena regionförstoringen med demokrativärdena medborgareffektivitet och systemkapacitet föreslås det i den teoriutvecklande delen av uppsatsen en ny form av välsätt till kommunerna, där medborgaren genom att splittra sin röst i två eller flera delar kan få möjlighet att rösta i fler kommuner än sin hemkommun och därmed få kontroll över de politiska utfall som är av strakast intresse.

Nyckelord: Regionförstoring, demokrati, demos, medborgarskap.

Innehåll

1. INLEDNING.....	5
2. PROBLEMFÖRMULERING OCH SYFTE, AVGRÄNSNINGAR, GENOMFÖRANDE, DISPOSITION	7
2.1 PROBLEMFÖRMULERING	7
2.2 SYFTE	8
2.3 AVGRÄNSNINGAR	9
2.4 GENOMFÖRANDE	11
2.5 DISPOSITION.....	13
3. VAD ÄR REGIONFÖRSTÖRING?.....	14
3.1 VAD INNEBÄR REGIONFÖRSTÖRING I POLITIKEN, FÖR MARKNADEN OCH FÖR DE ORGANISERADE INTRESSENA?	15
3.2 VAD SÄGER FORSKNINGEN OM REGIONFÖRSTÖRINGENS KONSEKVENSER FÖR DEMOKRATIN?.....	17
4. REGIONFÖRSTÖRING I PRAKTIKEN.....	20
4.1 ARBETSPENDLING.....	21
4.2 MORGONTIDNINGSLÄSNING	23
4.3 BESÖK PÅ KULTUR/FRITIDSANLÄGGNINGAR	26
6. DEN MODERNA DEMOKRATINS PROBLEM.....	29
6.1 OM OLIKA DEMOKRATISKA VÄRDEN	29
6.2 VILKA ÄR DEMOS? - DEMOKRATINS AVGRÄNSNINGSPROBLEM	31
6.3 MEDBORGARSKAP OCH DEMOKRATI.....	33
6.4 ALTERNATIVA DEMOKRATIMODELLER PÅ LOKAL NIVÅ.....	35
6.5 ÖKADE PÅVERKANSMÖJLIGHETER FÖR VÄSTSVENSKA MEDBORGARE– ETT SAMTIDIGT ALTERNATIV	40
KÄLLOR.....	43

Figurer och Tabeller

FIGUR 1: Förändringen av kommunernas sammanslagna utpendling till Göteborg 1998-2008.....	21
---	----

FIGUR 2: Förändringen av kommunernas sammanslagna täckning av GP 1998-2008	24
--	----

TABELL 4.1: Pendlingsdata för samtliga kommuners utpendling till Göteborg 1998 och 2008 (procent av den förvärvsarbetande nattbefolkningen).....	22
--	----

TABELL 4.2: GP:s täckning fördelat på andelen hushåll 1998 och 2008 (procent)....	25
---	----

TABELL 4.3: Andel som uppges ha besökt någon av kultur-/fritidsanläggningarna 1999 och 2007 (procent).....	27
--	----

1. Inledning

När regioner växer och kommunikationer förbättras anpassar sig medborgare därefter och det blir vanligare att individer bor i en kommun men arbetar, konsumerar och tillbringar sin fritid inom andra kommuner. Denna företeelse benämns allt oftare som *regionförstoring* och har under de senaste åren kommit att bli ett alltmer viktigt begrepp och ett modeord bland politiker, samhällsplanerare och viss mån forskare.¹ Regionförstoring innebär att lokala arbetsmarknader växer geografiskt och används som en strategi för att stärka en regions ekonomiska tillväxt, skapa jobbtillfällen och öka konkurrensen inom området. För den enskilde medborgaren rör regionförstoringen inte bara yrkeslivet utan även en vidgad marknad för utbyte av varor och tjänster.²

I regionforskningen talar man om olika regionindelningar, i huvudsak administrativa och funktionella regioner. Den administrativa regionen har distinkta politiska gränser, exempelvis en kommun eller ett län, medan den funktionella regionens gränser förändras i takt med människors ekonomiska beteendemönster.³ När människors ekonomiska beteendemönster förändras, påverkas också den funktionella regionens yttre gränser. Men den funktionella regionens tillväxt tar inte hänsyn till de demokratiska institutionernas gränser och kopplingen mellan var en enskild medborgare spenderar pengar och utnyttjar resurser och var den har politiskt inflytande, blir svagare. Demokratins institutioner utmanas och medborgare riskerar att tappa påverkansmöjligheter och förankring med den lokala demokratiska arenan.⁴

Om den ekonomiska integrationen över kommungränserna ökar, kan vi ha ett demokratiskt problem eftersom folk agerar, konsumerar och arbetar utanför sin egen politiska gräns. En individ som bor i en kommun kanske påverkas mer av de val som

¹ Lidström, forthcoming 2010, s.1

² Nutek 2001:7, s.13

³ Ibid

⁴ Lidström, forthcoming, 2010, s.1

politiker gör angående, exempelvis, infrastruktur och beskattning i grannkommunen än i den egna kommunen. Detta kan knytas an till diskussionen om det så kallade demokratiska avgränsningsproblemet, vilka är demos? Vilka ska vara med och bestämma? Är det de som faktiskt påverkas av ett beslut som ska få vara med och ha inflytande eller är det endast de som bor innanför de politiskt-administrativa gränserna? Ett konkret exempel på det demokratiska avgränsningsproblemet är frågan om trängselskatt i Stockholm, där endast boende i Stockholm och kranskommunerna fick vara med och rösta. Detta följdes av missnöje bland det stora antalet människor från kringliggande kommuner som pendlade in till Stockholm varje dag och som inte fick vara med och säga sin mening.⁵ Regionförstoringens konsekvenser för demokratin är således ett utomvetenskapligt intressant och ständigt aktuellt problem i de moderna, urbaniserade länderna.

⁵ Lindstenz, 2007, s. 27.

2. Problemformulering och syfte, avgränsningar, genomförande, disposition

2.1 Problemformulering

Regionförstoring som en viktig samhällsförändring är ett inte särskilt uppmärksammat ämne i den svenska politiska debatten. I den statliga demokratiutredningens rapporter har man belyst individers gränsöverskridande beteende på nationalstatnivå men förbisett den territoriella rörligheten över gränser inom landet.⁶ I och med människors ökade ekonomiska rörelser över kommungränser menar jag att denna fråga är en av den moderna demokratins problem och en fråga som kommer att växa i betydelse i takt med ökade politiska satsningar på infrastruktur och åtgärder för regionutveckling. När människors rörelsemönster över de demokratiska institutionernas gränser ökar riskerar det politiska systemet att förlora det som Robert Dahl benämner som två viktiga demokratiideal, medborgareffektivitet och systemkapacitet.⁷

För att täcka kopplingen mellan berördhet och påverkansmöjligheter har det på senare år inrättats regionala självstyrande politiska organ, som geografiskt försöker täcka ett större område. Detta har skett med exempelvis införandet av Västra Götalandsregionen, Region Skåne och Region Kalmar. Men fortfarande återstår det att åstadkomma nya institutionella reformer på kommunal nivå som uppfyller demokratiidealerna men samtidigt inte förskjuter beslutsfattandet längre ifrån medborgarna. Skapandet av exempelvis Västra Götalandsregionen kan sägas både öka medborgareffektiviteten och systemkapaciteten när det kommer till regionala frågor, men det tycks saknas lösningar för dessa demokratiideals underskott på den kommunala nivån. När den funktionella regionen inte sammanfaller med de demokratiska institutionernas

⁶ Peterson m. fl. 2007

⁷ Dahl, 1973, s. 22

geografiska och demografiska avgränsning och när människor spenderar allt mer tid, engagemang och resurser på platser där de saknar politisk representation och påverkansmöjligheter, väcks frågan om hur väl det demokratiska systemet egentligen fungerar.

I Västsverige är Göteborg en centralpunkt för omkringliggande kommuner och kommunen erbjuder ett stort utbud av arbetstillfällen, konsumtion och fritidsutbud. För en person som bor i Kungälv men arbetar i Göteborg kan politiska frågor i Göteborgs kommun vara lika angelägna som i sin egen kommun. Men rösträtten för Kungälvborna är begränsad till den egna kommunen och den egna regionen (som är Halland och inte Västra Götaland). Det uppkommer därmed ett demokratiskt problem: Vilka geografiska områden ska en västsvensk medborgare ha rösträtt till?

2.2 Syfte

Den demokratiska problematiken med regionförstoring som ovan beskrivits kommer jag att belysa genom en teoriutvecklande del och ett avsnitt som empiriskt kommer att illustrera problematiken.

Syftet med uppsatsen är att utveckla teoretiska resonemang kring hur regionförstoringen kan utmana de politiska representativa institutionerna och med utgångspunkt i denna diskussion illustrera en demokratiteoretisk utveckling av befintliga påverkansmöjligheter. Den empiriska undersökningen avser att illustrera en faktisk regionförstoring och dess betydelse för representation och påverkansmöjligheter. Empirin och teorin kommer sedan att mötas i teoriutvecklade slutsatser.

2.3 Avgränsningar

I den teoretiska delen av uppsatsen kommer jag att utgå ifrån ett brett demokratiteoretiskt angreppssätt. Forskning, såväl svensk som utländsk som behandlar demokratiteoretiska frågeställningar kommer att användas samt andra för min uppsats intressanta delar av forskningen som inriktar sig på demokratiska utmaningar i det globaliserade samhället.

Den empiriska studien ska undersöka regionförstoring i praktiken - människors ekonomiska gränsöverskridande rörelsemönster med avseende på *17 valda kommuners ekonomiska integrering med Göteborg*. Avsikten är att undersöka människors vardagliga beteendemönster över kommungränserna som kommer att operationaliseras till tre indikatorer. När regionförstoring mäts, exempelvis av Statistiska Centralbyrån (SCB), används vanligen arbetspendling som operationell indikator för att visa på regionförstoring. Jag har valt att förutom arbetspendling även undersöka människors territoriella rörlighet med avseende på kultur-/fritidsvanor och morgontidningsläsning. Dessa indikatorer valdes för att passa uppsatsens tidsram och för att statistiken är årligen uppdaterad, *men huvudsakligen för att de speglar ett vardagligt mänskligt beteende som kan förankra en medborgare i en annan kommun och skapa gränsöverskridande politisk orientering mot denna*. I uppsatsen kommer den årliga utpendlingen av den förvärvsarbetande nattbefolkningen i varje kommun att undersökas. Enligt SCB uppkommer arbetspendling när en person bor i en kommun men arbetar i en annan. Utpendling definieras i denna uppsats således som när en person förvärvsarbetar i Göteborgs kommun men bor i en annan kommun. Förvärvsarbetande nattbefolkning syftar till de förvärvsarbetande som i är folkbokförda i en kommun.⁸

Undersökningen angående kultur-/fritidsvanor kommer att operationaliseras till statistik på människors besök på kultur-/fritidsanläggningar i Göteborgs kommun, med

⁸ http://www.scb.se/Pages/List____261536.aspx

avseende på utflyktsmålen Liseberg, Göteborgs Konstmuseum, GöteborgsOperan och Göteborgs Konserthus.

Eftersom syftet med uppsatsen är att undersöka de valda kommuners integrering med Göteborg, har jag valt att avgränsa undersökningen av morgontidningsläsning till Göteborgs Posten (GP), som är den största dagstidningen i Göteborg⁹. Denna indikator skiljer sig lite från de andra indikatorerna eftersom det går att påstå att den snarare mäter identitet istället för regionförstoring. Men tanken med denna indikator är visa på att människor som inte bor i Göteborg intresserar sig för vad som händer utanför sin egen hemkommun.

Det hade varit intressant att även undersöka andra indikatorer, exempelvis konsumtion respektive individers ägande av fritidsfastigheter. Avsikten var från början att ta med konsumtion i den empiriska undersökningen, men på grund av att det inte fanns att tillgå statistik på *från vilka kommuner* de som handlar i Göteborg kommer ifrån, var den indikatorn tvungen att uteslutas. Viktigt att påpeka är att den empiriska undersökningen avgränsar sig till den *centripetala* regionförstoringen, det vill säga invånare i kringliggande kommuners rörelser *mot* mittpunkten Göteborg. På grundval av detta uteslöts också indikatorn ägande av fritidsfastigheter. Regionförstoring kan rimligtvis också ske centrifugalt, det vill säga rörelser från mittpunkten Göteborg och utåt. Avgränsningen till den centripetala regionförstoringen gjordes framför allt för att lättare få tillgång till befintlig statistik.

Den empiriska undersökningen är en historisk studie som kommer att visa medborgares ekonomiska integration med Göteborg från åren 1998 till 2008. Dessa år valdes på grund av tillgång på befintlig statistik, men huvudsakligen för att kunna koppla den empiriska studien till regionförstoringen som framför allt utvecklats under början av 2000-talet.

Kommunerna som kommer att undersökas är Göteborgsregionens (GR) kommuner (med undantag från Göteborg), dessa är: Ale, Alingsås, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö. Förutom dessa kommuner kommer jag även att undersöka Mark, Orust, Vårgårda, Bollebygd och Borås. Kommunerna Mark, Orust, Vårgårda och Bollebygd bildar tillsammans med GR SCB:s

⁹ Sternvik, *Nya gränser Västsverige*, 2006, s. 37

definition av Göteborgs lokala arbetsmarknadsregion¹⁰. Tanken bakom valet av dessa kommuner är att de exemplifierar en politisk och en marknadsmässigt indelad region. GR är ett kommunförbund, således en administrativ region och har politiska styrgrupper för områdena arbetsmarknad, miljö- och samhällsbyggnad och inom det sociala området.¹¹ GR:s representanter är dock inte folkvalda liksom kommunpolitiker är, därför kan man tycka att påverkansmöjligheter inte är relevant att diskutera med GR. Men här är det värt att ha i åtanke att uppsatsens empiriska del syftar till att *exemplifiera* hur politiska avgränsningar kan rubba medborgares demokratiska förutsättningar. Det ultimata hade varit att titta på ett större geografiskt område, exempelvis Västra Götalandsregionen, men eftersom avgränsningen måste anpassas till uppsatsens avsatta tid och storlek kunde detta inte genomföras. Borås har tagits med som ett specialfall som varken ingår i GR eller i Göteborgs arbetsmarknadsregion.

Undersökningen begränsar sig således till en vald region i Sverige och de resultat som identifieras kan därför inte generaliseras till andra geografiska platser. Det teoretiska resonemanget kan dock sägas stå för en generell utveckling i hela det svenska samhället, med betoning på områden med närliggande storstäder.

Vid analysen av den empiriska studien kommer fokus framförallt att läggas vid den *förändring som skett över tid*, detta för att kunna visa på en riktning som samhället går emot.

2.4 Genomförande

Den empiriska undersökningen genomfördes på grundval av befintlig statistik. För arbetspendlingen erhöles statistik på de valda kommunernas utpendling till Göteborg under åren 1998 till 2008 från SCB. Eftersom vissa kommuner också har ökat i folkmängd var det även viktigt att ta hänsyn till hur många förvärvsarbetande som bodde

¹⁰ Detta är Göteborgs lokala arbetsmarknadsregion år 2006, vilket var den som fanns tillgänglig när uppsatsskrivandet började. Idag 2008 ingår även kommunerna Falkenberg och Varberg i SCB:s indelning av den lokala arbetsmarknadsregionen http://www.scb.se/Pages/Standard____161699.aspx

¹¹ <http://www.gr.to/omgr/omgr/politik.4.4fea3bce111092982468000595.html>

i kommunerna. Utpendlingssiffrorna till Göteborg räknades ut i procent av den förvärvsarbetande nattbefolkningen. Detta räknades sedan om till ett index för att kunna beräkna förändringen som skett mellan de undersökta åren.

Uppgifterna om GP:s täckning hämtades från Tidningsstatistik AB. Statistiken visade GP:s upplaga fördelat på antalet hushåll i respektive kommun åren 1998 till 2008. Även här räknades procentsiffrorna om till indextal för att kunna visa på en eventuell förändring.

Statistiken gällande besök på de olika kultur-/fritidsanläggningarna hämtades från Väst-SOM undersökningarna från åren 1999 till 2007, där en fråga var aktuell för min studie. Denna fråga löd: *Har du under de senaste 12 månaderna besökt någon av följande anläggningar/utflyktsmål?* I enlighet med uppsatsens syfte valde jag att endast undersöka anläggningarna/utflyktsmålen som var lokaliserade i Göteborgs kommun och endast de som funnits med i *samtliga* Väst-SOM undersökningar under de år min studie sträcker sig över. När den statistiska sammanställningen gjordes upptäcktes att denna fråga inte ställdes under år 2000 och 2001, därför finns det ett tidsseriebrott i studien. Avsikten var att granska denna indikator under samma år, alltså 1998 till 2008. Men Väst-SOMS:s siffror från 1998 var felaktiga och statistiken från år 2008 hade inte gjorts tillgänglig för utomstående. Trots detta valde jag att undersöka en längre tidsperiod för de andra indikatorerna, detta på grund av att statistiken fanns tillgänglig och eftersom resultatet av indikatorerna redovisas var för sig, såg jag ingen anledning att avstå från att ta med de allra nyaste siffrorna.

Genom statistiken från Väst-SOM fick jag fram uppgifter på hur stor andel av de svarande i respektive kommun som hade besökt *någon* av de fyra utvalda anläggningarna/utflyktsmålen. Under genomförandet upptäcktes att det i vissa kommuner endast var ett fåtal som besvarat frågan. Därför finns det en viss osäkerhet i SOM-datan. Viktigt att påpeka är att statistiken för både arbetspendling och GP:s täckning visar registerbaserade *totalsiffror*, medan statistiken från Väst-SOM med avseende på besök på anläggning/utflyktsmål kommer från enkätundersökningar och därför visar ett urval. Men eftersom jag genom den statistiska undersökningen inte har några ambitioner att generalisera, utan att illustrera ett exempel på regionförstoring, ser jag inte detta som ett problem.

2.5 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel 3 med en diskussion om hur begreppet regionförstoring kan definieras och vad fenomenet innebär för olika samhällsaktörer. Kapitlet byggs vidare med en redovisning av tidigare forskning som problematiserat demokratispekten med regionförstoring. Därefter, i kapitel 4, illustreras faktiskt regionförstoring genom en statistisk undersökning. Kapitel 5 innehåller teoriutveckling och avslutas med ett möte mellan den empiriska och den teoriutvecklande delen, där teorin utarbetas till mer specifika lösningar och en kort diskussion med förslag på vidare forskning.

3. Vad är regionförstoring?

För att förklara vad begreppet regionförstoring innebär krävs en förståelse för vad en region egentligen är. Norlav Veggeland delar in regioner i tre olika skepnader: den funktionella, den administrativa och den kulturella regionen. Den funktionella regionen förändras i takt med människors ändrade beteendemönster. De flesta funktionella regioner är gränsöverskridande och skapas genom ett gemensamt intresse, exempelvis Öresundsregionen där Öresundsbron är intresset som förenar Köpenhamn med Malmö.¹² En funktionell region kan också definieras som ett geografiskt område med tät ekonomisk integrering.¹³ Den administrativa regionen bildas oftast till följd av en decentraliseringsprocess och har politiska gränser, exempelvis en kommun eller ett län. En kulturell region är ett område som delar en stark kulturell eller historisk identitet och kan skrida över den administrativa regionens gränser.¹⁴

Regionförstoring brukar vanligen definieras som den process som innebär att tidigare åtskilda arbetsmarknadsregioner och städer integreras med varandra till följd av en utvecklad infrastruktur som leder till ett intensivare vardagligt utbyte.¹⁵ Enligt SCB inträffar regionförstoring när lokala arbetsmarknadsregioner slås samman till ett geografiskt större område och det är pendlingen som bestämmer den funktionella regionen – när pendlingen ökar, ökar regionförstoringen och den lokala arbetsregionen expanderar.¹⁶ 1970 hade Sverige 187 stycken lokala arbetsmarknadsregioner och år 2008 var antalet 75¹⁷, detta innebär således att regionerna har minskat i antal och blivit större

¹² Gren, 2002, s. 15.

¹³ Andersson, 2008, s. 5.

¹⁴ Gren, 2002, s. 16.

¹⁵ Amcoff, 2007, s. 1

¹⁶ SIKÅ, 2007, s. 12

¹⁷ http://www.scb.se/Pages/List____257241.aspx

geografiskt. Regionförstoringen är tydligare i södra och mellersta Sverige än i norra Sverige.

Tillväxtverket (före detta Nutek) delar istället in Sverige i FA-regioner, funktionella analysregioner. FA-regionerna bygger till största delen på arbetspendlingsmönster men även på pendlingens utvecklingstendenser och andra faktorer som kan förändra människors rese-mönster.¹⁸ Inom EU talas det däremot om så kallade NUTS-regioner vilka används för att dela in medlemsländerna i olika territoriella områden för att underlätta statistiska analyser.¹⁹

I praktiken handlar regionförstoring om utbud och efterfrågan, men kan ha olika innebörd för olika personer. Det kan vara att resa längre för ett visst utbud av kultur, att transportera sig längre för att shoppa och komma åt lägre priser, eller att pendla långa avstånd till sitt arbete.

3.1 Vad innebär regionförstoring i politiken, för marknaden och för de organiserade intressena?

Till följd av en decentraliseringsvåg har ordet regionalisering pånyttfötts på den politiska agendan. Som en verkan av globalisering och europeisering anser många att nationalstaten har försvagats, vilket har lett till att den regionala nivån stärkts och betraktas av många som ett alternativ till nationalstaten. En annan förklaring till regionernas ökade betydelse är att regionalnivån är den politiska nivån där förhandlingar mellan offentliga och privata intressen anses bäst bedrivas, vilket ger regionerna en strategisk roll i de politiska processerna.²⁰

Regionförstoring sker till viss del spontant och oplanerat när människor ändrar sitt rese-mönster, men används också som en strategi i politiken för att skapa regional utveckling. Tanken med regionbildningspolitiken är att en sammanslagning av flera

¹⁸<http://www.tillvaxtverket.se/huvudmeny/faktaochstatistik/omregionalutveckling/faregioner.4.21099e4211fdb8c87b800017664.html>

¹⁹ http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nuts/introduction_regions_en.html

²⁰ Erlingsson, 2001, s. 22-23

mindre regioner till en större skall ge en effektivare och större arbetsmarknad och större befolkning, vilket i sin tur antas leda till ökad konkurrens, fler jobbtillfällen och bättre förutsättningar för ekonomisk tillväxt.²¹ Regionförstoring påverkar ett flertal olika politikområden däribland arbetsmarknad, infrastruktur, utbildning, bostäder och miljö.²²

Politiken för regionförstoring började utvecklas i början av 2000-talet. Inledningsvis var målen relativt vaga och det var politiskt önskvärt att regionförstoring skulle anpassas till regioner baserade på människors och företags beteendemönster.²³ Idag är politiken tydligare och regionförstoring uttrycks som en målsättning för att öka regioners ekonomiska tillväxt.²⁴ I politiken är effektivitet, funktionalitet och ekonomi centrala ledord när det kommer till regionförstoringens huvudsakliga målsättning.

Regionförstoring innebär en större marknad för företag och andra aktörer att agera på. Västra Götalandsregionens (VGR) regionutvecklingssektariat uppmärksammar i en översikt år 2004 att *"Ekonomisk utveckling av regioner handlar om att skapa större och effektivare lokala marknader oberoende av kommungränser – tätare och strakare integrerade"*.²⁵ För näringslivets aktörer är storleken på en region viktig då större regioner ger bättre möjligheter till ökad produktivitet till följd av ökad specialisering.²⁶ Möjligheterna till ett allt längre resande innebär för den enskilde ett större utbud av arbetstillfällen, men även vidgade möjligheter för företag och andra marknadsaktörer att välja arbetskraft.²⁷ Enligt en enkätundersökning från SKL, betraktade Sveriges näringslivschefer regionförstoring och kommunikationer som de viktigaste tillväxtfaktorerna för kommunerna.²⁸

21 Amcoff, 2007, s. 2

22 SOU 2004:34, s. 15

23 Prop 2001/02:4

24 Amcoff, 2007, s. 2

25 <http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Politik%20och%20beslut/ansvarFaktablad%20Regionf%C3%B6rstoring.pdf>

26 Businessregion Göteborg, 2006, s. 8

27 Boverket, 2005, s. 11

28 SKL, 2008, s. 9

3.2 Vad säger forskningen om regionförstörelsens konsekvenser för demokratin?

Hur kan man se på relationen mellan regionförstörelse och demokrati? Tidigare forskning om regionförstörelsens konsekvenser för demokratin har framförallt fokuserat på att människor som pendlar långa avstånd till sina jobb på grund av tidsbrist inte har möjlighet att delta i politiken.²⁹ En del av forskningen belyser också regionförstörelsens effekter på politisk jämlikhet och jämställdhet, där det fokuseras på att olika grupper nyttjar regionförstörelsens möjligheter i olika utsträckning³⁰. I rapporten *Är regionförstörelse hållbar* från Boverket uppmärksammas två negativa effekter med regionförstörelse, dessa är att lokal demokrati och brukarinflytande blir lidande på grund av tidsbrist och ökade avstånd.³¹

En ökad pendling över kommungränserna påverkar både samhälle och individer och pendlingens konsekvenser för medborgarnas politiska deltagande har forskaren Anders Lidström studerat. Lidström använder Göteborgs lokala arbetsmarknadsområde som utgångspunkt och finner att pendling på korta distanser har en positiv effekt på medborgares politiska deltagande. När pendlingen ökar till riktigt långa avstånd minskar däremot medborgardeltagandet på grund av tidsbrist, alltså att pendlingen begränsar den enskildes tid som är tillgänglig för politiskt deltagande.³² För mellanlånga pendlingsavstånd finner Lidström ett nollsamband. Lidströms resultat skiljer sig från exempelvis Robert Putnams som istället finner att pendling påverkar medborgerligt deltagande och socialt kapital negativt. Putnam ser pendling som, vid sidan av utbildning, den viktigaste orsaken till amerikanernas minskade medborgerliga deltagande. Lidström menar dock att Putnams resultat är specifikt för USA och att det inte kan användas i svenska sammanhang.³³

Forskare har också belyst regionförstörelsens konsekvenser för jämställdheten. Fler män än kvinnor pendlar och statistik visar att det huvudsakligen är männen som drar

²⁹ Se exempelvis Lidström i *Nya Gränser Västsverige*

³⁰ Boverket, 2005, s.13

³¹ Ibid

³² Lidström, *Nya Gränser Västsverige*, s. 230

³³ Ibid

ekonomisk fördel av pendling. Detta visar en rapport av Temaplan AB som utförts på uppdrag av länsstyrelserna i Stockholm och i Mälardalen³⁴. Eftersom kvinnor har huvudansvaret för det obetalda arbetet i hemmet har de mer begränsade möjligheter att dra nytta av möjligheterna till den specialisering som regionförstoringen innebär.³⁵

Lidström möter regionförstoringens effekter på demokratin även genom att i sju svenska stadsregioner undersöka medborgares förmåga och vilja att engagera sig i kommunalpolitik i andra kommuner än sin egen hemkommun. Lidströms diskussion är analog med debatten om att vara berörd av ett samhällsproblem utanför sitt eget hemland och diskussionerna kring en global eller kosmopolitisk demokrati. Lidström testar tre olika teorier för att förklara detta fenomen, varav en fokuserar på två typer av mellankommunala ”kopplingar” som kan påverka hur intresserad och hur aktiv man är i den lokala politiken utanför sin hemkommun: Var man bor/äger bostad och huruvida man frekvent besöker en annan kommun genom exempelvis pendling, shopping eller fritid.³⁶ Lidström finner att trots att stora delar av befolkningen har gränsöverskridande politiska attityder, kvarstår samhörighetskänslan och identifikationen med den egna hemkommunen. Dock varierar detta med storleken på stadsregionen. Intresset av lokal politik som sträcker sig över kommungränserna visade sig vara mest signifikant bland människor i kommuner med stora stadsregioner, i synnerhet i Göteborg där en tredjedel av medborgarna uttryckte ett intresse för gränsöverskridande lokal politik. Lidström finner ett påtagligt samband mellan att ha kopplingar till en annan kommun och att ha försökt påverka någon politisk fråga i andra kommuner än i sin egen hemkommun. Både att äga bostad och att vara frekvent besökare i en annan kommun var viktiga faktorer.³⁷

I denna uppsats hoppas jag att kunna bidra med en ny synvinkel på regionförstoringens konsekvenser för demokratin genom att koppla samman detta fenomen med klassiska demokratidilemmen och sedan med hjälp av tidigare forskning utveckla en möjlig institutionell lösning på problematiken. Det är svårt att finna litteratur som faktiskt resonerar kring regionförstoringen som ett modernt demokratiskt problem

³⁴ Temaplan AB, 2003, S. 6

³⁵ SKL, 2008, s. 7

³⁶ Lidström, forthcoming 2010, s. 9-10

³⁷ Ibid, s. 13

och sedan och gör denna koppling till demokratiteorin. Med hjälp av empiri och teori har jag således för avsikt att fylla denna lucka.

4. Regionförstoring i praktiken

I tidigare kapitel har jag resonerat om att människors ekonomiska beteende är gränsöverskridande och att regionförstoringen bidrar till ett ökat resande över de politiska enheternas gränser. Detta rörelsemönster är framför allt koncentrerat till arbetspendling, som är den mest centrala indikatorn för att påvisa regionförstoring. I ett pressmeddelande om GR:s utveckling fram till år 2020, uttrycker GR:s förbundsstyrelse klara mål om regionförstoring: För att öka tillväxten i regionen måste den växa och fler kommuner måste integreras i arbetsmarknadsregionen. Målet är att bland annat integrera Borås, Trollhättan och Varberg³⁸. Samtidigt uttrycks det att människor måste ges bättre och snabbare möjligheter till att kombinera boende med arbetspendling.³⁹

Som tidigare nämnts identifierade Lidström ett antal indikatorer som kan påverka hur intresserad och hur aktiv en individ är i den lokala politiken utanför sin hemkommun och trots att pendlingen är den huvudsakliga indikatorn i både Lidströms och denna studie, menar jag att det även är intressant att visa på övriga gränsöverskridande aktiviteter såsom resande för fritidsändamål och dessutom morgontidningsläsning.

Detta kapitel syftar till att illustrera hur regionförstoringen kan se ut i praktiken för individer på en plats i Sverige med utgångspunkt från indikatorerna arbetspendling, morgontidningsläsning och besök på kultur/fritidsändamål.

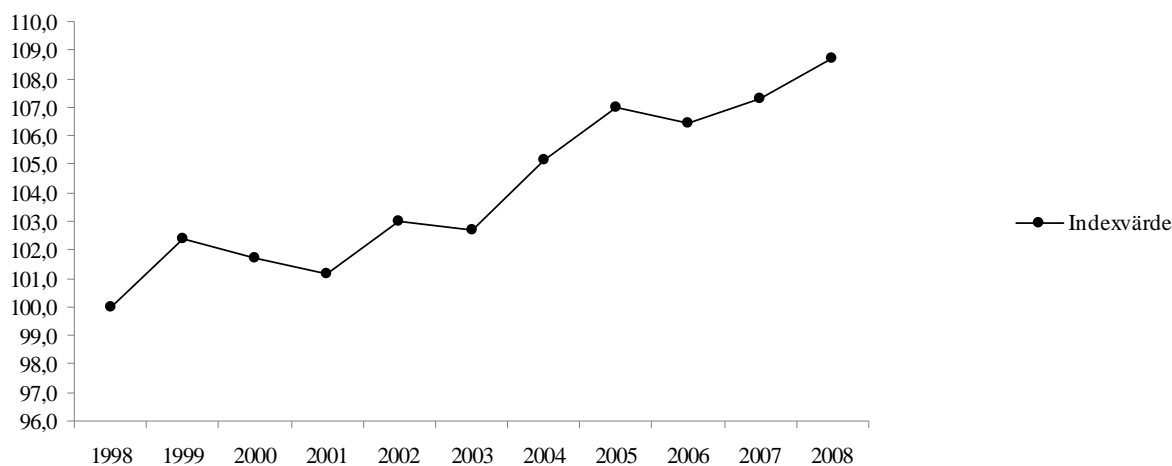
³⁸ Varberg inkluderades i Göteborgs lokala arbetsmarknad år 2007, http://www.scb.se/Pages/Standard____161699.aspx

³⁹ GR & Business Region Göteborg, pressmeddelande 061219

4.1 Arbetspendling

Lidström benämner pendling till arbete eller studier som ”*en av våra allra största folkrörelser*”.⁴⁰ Inte bara antalet svenskar som pendlar till sitt arbete har ökat utan också pendlingsavståndet, att arbeta nära hemmet är idag inte en central aspekt för människor när de väljer boendeort.⁴¹ Mellan 1985 och 2000 ökade pendlingen över kommungränser i Sverige från 22 till 30 procent. Detta betecknas av Svenska Kommunförbundet som ”*troligen den största strukturella förändringen av landets samlade arbetsmarknad under de senaste trettio åren.*”⁴² Nyare siffror visar att cirka en tredjedel av den förvärvsarbetande befolkningen år 2006 pendlade över en kommungräns och SKL uppmärksammar att det sedan början av 1990-talet skett en ökning av pendling varje år.⁴³ Innan vi går för att titta på de enskilda kommunernas utpendling till Göteborg skall något sägas om den sammantagna utpendlingen till Göteborg i de valda kommunerna.

Figur 1 Förändringen av kommunernas sammanslagna utpendling till Göteborg 1998-2008

Kommentar: Förändringssiffrorna är i indexform, det vill säga beskriver den relativa förändringen av andelen utpendlare i förhållande till basåret 1998. Ett index över 100 innebär en ökning, medan ett index under 100 innebär en minskning jämfört med 1998. Exempelvis är indextalet 108,7 för år 2008, vilket betyder att utpendlingen ökat med 8,7 procent jämfört med basåret 1998 (förändringssiffrorna har räknats

⁴⁰ Lidström, *Nya gränser Västsverige*, 2006, s. 221

⁴¹ SKL, 2008, s. 9

⁴² Citerad i Lidström, *Nya gränser Västsverige*, 2006, s. 221

⁴³ SKL, 2008, s. 20

ut utan avrundning). Indexvärdena i denna figur räknades ut som ett medelvärde av samtliga kommuners andelar. Källa: SCB.

En generell bild av utpendlingstendensen bland de undersökta kommunerna är att utpendlingen till Göteborg sammantaget har ökat trendmässigt. Jämfört med 1998 har utpendlingen till Göteborg år 2008 stigit med cirka 8,7 procent (Se figur 1). Kommunernas integrering med Göteborg med avseende på arbetspendling har alltså ökat. Ett tänkbart resultat hade varit att de kommuner som ligger geografiskt närmast Göteborg har också skulle ha den största utpendlingen till kommunen.

Tabell 4.1 Pendlingsdata för samtliga kommuners utpendling till Göteborg 1998 och 2008 (procent av den förvärvsarbetande nattbefolkningen)

Kommun	Andel 2008	Antal 2008	Andel 1998	Antal 1998	Förändring
Borås	4,4%	2129	2,9%	1248	150,9
Mark	10,7%	1721	8,8%	1291	120,4
Lilla Edet	19,6%	1190	16,7%	941	117,5
Vårgårda	6,4%	353	5,7%	283	111,8
Stenungsund	26,5%	3143	23,9%	2270	110,8
Kungälv	40,5%	8239	37,1%	6537	109,0
Mölndal	50,1%	15271	46,7%	12381	107,2
Ale	46,2%	6266	43,5%	5207	106,2
Alingsås	17,6%	3212	16,7%	2584	105,8
Orust	13,4%	1000	12,7%	837	105,4
Tjörn	19,8%	1458	18,8%	1280	105,1
Bollebygd	23,3%	993	22,5%	874	103,7
Härryda	44,6%	7605	43,7%	6354	102,1
Öckerö	47,8%	2903	47,8%	2660	99,9
Partille	57,6%	9594	57,6%	8652	99,9
Lerum	47,8%	9058	49,0%	8327	97,5
Kungsbacka	35,9%	13118	37,8%	11718	95,0

Kommentar: För förklaring av hur man avläser förändringssiffrorna, se figur 1. Källa: SCB.

Detta bekräftades av undersökningens resultat, då mer än hälften av den förvärvsarbetande nattbefolkningen i exempelvis Partille och Mölndal pendlade till Göteborg år 2008 (se tabell 4.1). I ytterligare sex kommuner var det minst var tredje person som år 2008 åkte över kommungränsen till Göteborg för att arbeta. Kommunerna

med den minsta andelen utpendling till Göteborg var Vårgårda och Borås, som inte tillhör GR och som ligger geografiskt sett en bit ifrån Göteborg.

Eftersom denna empiriska del av uppsatsen avser att illustrera en samhällsutveckling är det mest intressant att titta på hur pendlingen har förändrats under den tidsperiod som studien sträcker sig över. Det visade sig att den största förändringen av utpendlingen till Göteborg har skett i kommunerna Borås och Mark (andelen förvärvsarbete i Borås som år 2008 pendlade till Göteborg var 4,4 procent jämfört med 2,9 procent år 1998), dessa kommuner ligger i förhållande till de andra kommunerna geografiskt längst ifrån Göteborg och dessutom utanför GR. Den ökade arbetspendlingen har således skett i kommuner där individerna måste förflytta sig *den längsta sträckan*, vilket per definition indikerar regionförstoring.

Den minsta förändringen i utpendling till Göteborg stod kommunerna Lerum och Kungsbacka för, kommuner som redan för tio år sedan hade en stor utpendling till Göteborg. I dessa kommuner har andelen utpendlare minskat men antalet ökat, vilket beror på att utpendlingen till Göteborg har minskat i förhållande till hur många förvärvsarbete de bor i kommunerna. En annan förklaring till den minskade andelen är att utpendlingen till andra kommuner kan ha ökat.

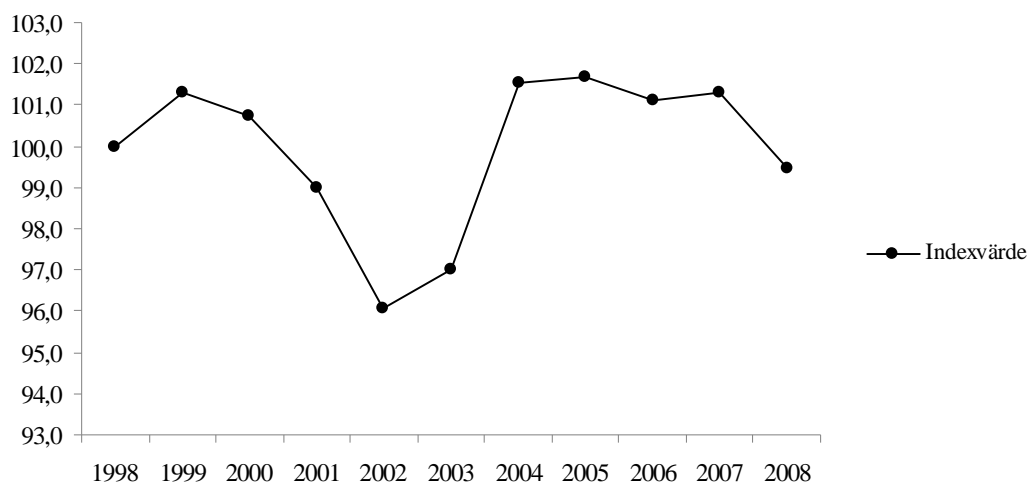
4.2 Morgontidningsläsning

Studien av morgontidningsläsning avgränsades till GP, den största tidningen i regionen. I Sverige är tillgången till morgontidningar i huvudsak förmedlat via prenumerationer⁴⁴ och i denna undersökning visar GP:s täckning upplagans fördelning per hushåll i varje kommun, med avseende på prenumerationer. En generell trend i Sverige är att prenumerationsbenägenheten har minskat, men trenden har sett olika ut beroende på ålder och geografisk plats i Sverige.⁴⁵

⁴⁴ Bergström & Weibull, Nya Gränser Västsverige, 2006, s. 32.

⁴⁵ Ibid

Figur 2 Förändringen av kommunernas sammanslagna täckning av GP 1998-2008

Kommentar: Indexvärdena räknades ut som ett medelvärde av samtliga kommuners täckningsgrad av GP. För förklaring av hur man avläser förändringssiffrorna, se figur 1. Källa: Tidningsstatistik AB

En generell bild av hur GP:s genomsnittliga täckning har förändrats i de undersökta kommunerna ser vi i Figur 2. År 2008 var den sammanslagna täckningen i de 18 kommunerna i stort sett tillbaka på samma nivå som den var år 1998. I början av 2000-talet skedde en nedgång i täckningsgrad som sedan följdes av en uppgång. Integrationen med Göteborg avseende GP:s täckning skiljer sig dock åt mellan de olika kommunerna, detta kan vi se i tabell 4.2.

Tabell 4.2 GP:s täckning fördelat på antalet hushåll 1998 och 2008 (procent)

Kommun	Andel 2008	Antal 2008	Andel 1998	Antal 1998	Förändring
Orust	42,7%	2 638	33,6%	2 038	127,2
Vårgårda	22,5%	962	18,6%	776	120,9
Tjörn	68,7%	4 052	58,5%	3 392	117,4
Öckerö	71,8%	3 316	66,6%	2 926	107,8
Alingsås	38,4%	5 936	37,2%	5 437	103,4
Mark	15,7%	2 155	15,3%	2 073	102,5
Bollebygd	30,9%	926	31,9%	926	96,7
Kungsbacka	64,8%	17 431	67,3%	15 733	96,3
Kungälv	63,6%	10 035	66,2%	9 688	96,0
Härryda	65,0%	7 952	68,3%	7 380	95,2
Borås	3,3%	1 540	3,5%	1 551	94,3
Stenungsund	55,2%	5 101	58,8%	4 665	93,8
Lerum	67,0%	9 088	71,7%	8 972	93,4
Ale	54,5%	5 704	61,5%	5 996	88,7
Partille	61,1%	8 201	69,4%	9 052	87,9
Mölndal	59,6%	15 085	69,0%	16 035	86,5
Lilla Edet	26,8%	1 362	32,3%	1 692	82,8

Kommentar: För förklaring av hur man avläser förändringssiffrorna, se figur 1. Källa: Tidningsstatistik AB.

I tabell 4.2 kan vi se att GP når mer än två tredjedelar av alla hushåll på Öckerö, Tjörn och i Lerum. I Borås når GP endast en liten del av befolkningen (3,3 procent både år 1998 och 2008), en trolig förklaring till detta är att Borås tidning konkurrerar med GP. Sammanfattningsvis kan vi se att GP når mer än hälften av hushållen i 10 kommuner av 17.

Även gällande denna indikator är det intressant att titta på utvecklingstendenserna, alltså på den förändring i GP:s täckning som ägt rum under den tidsperiod undersökningen sträcker sig över. Enligt studien har den snabbaste ökningen i täckningsgrad för GP skett på Orust och i Vårgårda, ytterligare två kommuner som står utanför GR. Återigen ser vi således ett tydligt exempel på regionförstoring i praktiken, alltså att medborgare som bor i några av de kommuner *längst ifrån* Göteborg väljer att läsa GP.

I många av kommunerna har GP:s täckningsgrad dock minskat, vilket som redan nämnt kan bero på ett allmänt minskat tidningsläsande i samhället liksom att nya medier

såsom Internet och Metro blivit allt mer populära. År 2004 var det cirka en fjärdedel av befolkningen som regelbundet läste Metro i Göteborgsregionen.⁴⁶

4.3 Besök på kultur/fritidsanläggningar

Syftet med att undersöka denna indikator var att få en bild av hur den västsvenska fritiden ser ut och med fokus på de valda kommunerna undersöka hur integrationen avseende besök på kultur/fritidsanläggningar i Göteborg har förändrats. Undersökningen avgränsar sig till besök på Göteborgs konserthus, Göteborgs konstmuseum, GöteborgsOperan och Liseberg. Statens Institut för Kommunikationsanalys (SIKA) visar att människors dagliga resande för fritidssysselsättning har ökat samtidigt som hushållens inköp av varor och tjänster i högre grad sker på avstånd från hemmet.⁴⁷ Resande till fritidsändamål hör ihop med förbättrade kommunikationer och utvecklad infrastruktur men även med vad SKL:s utredare benämner som *mental regionförstoring*.⁴⁸ Människor är idag mer benägna att röra sig över kommungränser och avstånd som tidigare varit osannolika är idag vanliga.

Den generella bilden av hur många av de svarande som besökt någon av de olika kultur-/fritidsanläggningarna visade sig variera från år till år och någon tendens bland de 17 kommunerna gick inte att utläsa.⁴⁹ Hur besöksfrekvensen skiljer sig åt mellan de olika kommunerna och hur den har förändrats kan vi se i tabell 4.3.

⁴⁶ Bergström & Weibull i Nya Gränser Västsverige, 2006, s. 31

⁴⁷ SIKA 2007:19

⁴⁸ Sveriges Kommuner och Landsting, 2008, s. 60

⁴⁹ Syftet med den empiriska undersökningen var att redovisa en figur över kommunernas sammanslagna besöksfrekvens även gällande denna indikator, men på grund av avsaknad av statistik från åren 1998, 2000 och 2001 var det ett tidsseriebrott i undersökningen och därför redovisas ingen figur.

Tabell 4.3 Andel som uppges ha besökt någon av kultur-/fritidsanläggningarna 1999 och 2007 (procent)

Kommun	Andel 2007	Antal	Andel 1999	Antal	Förändring
Bollebygd	84,6%	11	61,1%	11	138,4
Öckerö	77,3%	17	61,5%	16	125,6
Stenungsund	84,3%	43	74,0%	37	113,9
Alingsås	68,0%	51	61,5%	48	110,5
Borås	66,1%	154	61,6%	149	107,3
Vårgårda	72,2%	13	69,6%	16	103,8
Kungsbacka	75,7%	112	74,0%	111	102,3
Härryda	83,1%	54	81,7%	67	101,7
Partille	84,1%	58	85,2%	52	98,6
Lerum	77,9%	53	79,7%	51	97,8
Lilla Edet	63,3%	19	66,7%	18	95,0
Ale	75,6%	34	81,3%	39	93,0
Orust	56,4%	22	62,2%	23	90,7
Mark	58,0%	51	63,9%	39	90,6
Mölndal	80,7%	88	90,7%	117	89,0
Kungälv	66,7%	50	75,2%	82	88,6
Tjörn	60,6%	20	71,4%	25	84,8

Kommentar: Statistiken bygger på SOM-institutets fråga *Har du under de senaste 12 månaderna besökt någon av följande anläggningar/utflyktsmål?* De aktuella svarsalternativen för min undersökning var GöteborgsOperan, Göteborgs Konstmuseum, Göteborgs Konserthus och Liseberg. De relevanta för min studie var om personen besökt, eller inte besökt. Därför likställdes alternativen *någon gång* med *flera gånger*. För förklaring av hur man avläser förändringssiffrorna, se figur 1.

Över hälften av de svarande i samtliga kommuner uppgav att de under senaste 12 månaderna besökt någon av de fyra undersökta kultur-/fritidsanläggningarna, både 1999 och 2007 (Se tabell 4.3). I toppen i tabellen hittar vi Bollebygd som står både för den högsta andelen besökare år 2008 men också för den största förändringen, följt av Öckerö och Stenungsund. Värt att observera är dock att svarsfrekvensen i Bollebygd var relativt låg vilket bidrar till en större osäkerhet. I ungefär hälften av kommunerna har det år 2008 skett en ökning av hur många av de svarande som åkt över kommungränsen för att besöka någon av de undersökta kulturanläggningarna jämfört med år 2007. Även gällande denna indikator kan vi se att flera av de kommuner som ligger geografiskt långt ifrån Göteborg står för den största förändringen, dock har det skett en minskning både på Orust och Tjörn vilket inte illustrerar regionförstoring lika tydligt.

I detta kapitel har vi sett ett exempel på hur regionförstoring kan te sig i praktiken. De västsvenska medborgarna har en ökat rörelsemönster över kommungränserna, främst när det gäller arbetspendling, som är den viktigaste indikatorn för att påvisa regionförstoring, men de har inget reellt politiskt inflytande i Göteborgs kommunala frågor. Vad kommer det att innebära för människors demokratiska förutsättningar om integrationen ökar?

Om man accepterar att folket, demos, har olika rörelsemönster och inte består av ett, utan av flera olika folk, måste man också acceptera att institutionerna för medborgerligt deltagande behöver anpassas därefter. När människor utnyttjar resurser utanför sin egen politiska gräns menar Lidström att det uppstår utmaningar för framtida kommunindelning. Jag håller med om detta, men vill understryka att det även utmanar framtida former av medborgerliga påverkansmöjligheter, framför allt genom val till de kommunala församlingarna. Hur skulle man kunna anpassa demokratins institutioner till medborgarnas rörelsemönster på den västsvenska kommunala nivån? I följande kapitel kommer jag med utgångspunkt ur demokratiteorin argumentera för att det går att hitta vägar att bortse från dagens ordning och konstruera samtidiga politiska alternativ till ökade påverkansmöjligheter för de västsvenska medborgarna.

6. Den moderna demokratins problem

Den ökade globaliseringen och internationaliseringen har lett till en sammanflätning av utrikes och inrikespolitik och detta har ställt krav på nya demokratiska arbetsmetoder. Inom forskarvärlden har detta lett till ett reflekterande över samtidens demokrati och försök till att hitta nya demokratimodeller för att lösa gränsöverskridande problem.⁵⁰

Redan i början av 1990-talet betonade den statliga maktutredningen att det fanns tendenser till att medborgarna går från en samhällscentrerad syn på demokrati mot en individcentrerad, där den privata sfären ges företräde framför den offentliga.⁵¹ Detta resonemang kan inte bara överföras till den globala demokratin utan också till den lokala. När problemen blir gränsöverskridande står vi således för ett avgränsningsproblem av demos på lokal nivå och kraven på att utveckla nya modeller för en demokrati över gränser väcks även här. Likväl som de ekonomiska, kulturella och politiska rörelsemönstren har ökat över nationer, illustrerar regionförstoringen hur de också har ökat över kommun- och regiongränser. Detta kräver ett mer symmetriskt förhållande mellan de som har intresse i en fråga och de som faktiskt får vara med och påverka. Samma problem som den globala demokratin står inför står den lokala och i den lokala yttrar de sig i regionförstoringen.

6. 1 Om olika demokratiska värden

I Demokratirådets rapport *Demokrati över gränser* utgår man ifrån tre grundläggande normer som en demokrati bör byggas på, dessa är: medborgarstyrelse, rättstat och

⁵⁰ Petersen m. fl. 1997, s. 132

⁵¹ Sannerstedt, Jerneck, 2004, s. 10

handlingskraft. Det första kriteriet, medborgarstyrelse, handlar om medborgarnas lika rätt att delta i politiska beslut och att medborgarnas intressen ska tillgodoses i politiken. Rättstat hänvisar till att medborgarens fri- och rättigheter ska respekteras och att rättsäkerhetsprinciper och maktindelning ska tillämpas. Det sista kriteriet innebär att det politiska systemet måste ha tillräckligt med handlingskraft, i form av exempelvis resurser, för att omsätta medborgarnas intressen i praktiken.⁵²

Den demokratiska problematiken med regionförstoring handlar till största delen om att de som är berörda av ett problem inte får vara med och påverka. Ett annat sätt att uttrycka det är att problemen handlar om en kombination av intresse och kontroll. Denna modell, utvecklad av den amerikanske sociologen James Coleman, visar att den optimala fördelningen ur en demokratisynpunkt är den som maximerar en aktörs mak. Detta uppfylls när aktören har kontroll över de utfall som är av starkast intresse.⁵³ Robert Dahl argumenterar i sin klassiska bok *Size and democracy* för att politiska enheter bör leva upp till demokratiidealen medborgareffektivitet och systemkapacitet. Medborgareffektivitet handlar om medborgarnas möjlighet att påverka det politiska beslutsfattandet. För att ett politiskt system ska uppnå medborgareffektivitet krävs att medborgare kan delta, direkt eller indirekt, vanligen genom val till representativa församlingar. Systemkapacitet avser det politiska systemets möjlighet att verkställa de politiska besluten, alltså hur väl systemet kan förverkliga medborgares preferenser,⁵⁴ samt hur väl den administrativa områdesavgränsningen sammanfaller med den funktionella.⁵⁵ Om de politiska och ekonomiska enheterna inte sammanfaller kan det ge en negativ inverkan på de demokratiska förutsättningarna. Demokratirådets demokratiska normer kan således jämföras med Dahls, där medborgarstyrelsen kan kopplas samman med medborgareffektiviteten och handlingskraften med systemkapaciteten.

Systemkapacitet och medborgareffektivitet är två centrala begrepp när det kommer till regionförstoring. Det Dahl kommer fram till är delvis att det finns en spänning mellan dessa två demokrativärden. Det tycks finnas en så kallad ”trade off”, om det ena värdet

⁵² Petersen m. fl. 1997, s. 64 - 81

⁵³ Ibid, s. 19.

⁵⁴ Dahl, 1973, s. 22

⁵⁵ Nielsen, 2003, s. 103

uppfylls är det svårt att uppfylla det andra.⁵⁶ De demokratiska problemen med regionförstoring börjar när de politiska enheterna inte sammanfaller med marknadens och människors rörelsemönster, detta leder till ett osymmetriskt förhållande mellan systemkapacitet och medborgareffektivitet och leder sen till frågan om hur demos egentligen ska avgränsas för att uppfylla dessa kriterier. Detta kan lätt kopplas samman med fallet om GR och Göteborgs arbetsmarknadsregion. När de representativa demokratiska institutionerna inte sammanfaller med marknadens och den ekonomiska integrationen över kommungränser ökar, uppfylls inte demokratiidealen systemkapacitet och medborgareffektivitet. Då står vi inför ett avgränsningsproblem – bör GR utökas eller omformas? Eller finns det andra sätt att åstadkomma ökad medborgareffektivitet? Hur bör Göteborgsregionen formas för att geografiskt skapa symmetri mellan beslutfattare och individer, systemkapacitet och medborgareffektivitet, som är påverkade av ett visst beslut?

6.2 Vilka är demos? - demokratins avgränsningsproblem

Förhållandet mellan berördhet och påverkansmöjligheter är en klassisk och ständigt aktuell fråga inom statsvetenskapen. I en perfekt demokrati borde de som omedelbart får känna av konsekvenserna av ett beslut få möjlighet att påverka utfallet. Detta är dock ett svårlöst problem och att vissa individer eller grupper berörs mer av beslut än andra är en utmaning som dagens representativa demokratier står inför. Redan 1973 skrev Robert Dahl att demokratiteoretiker genom historien har förbisett faktumet att ett politiskt system består av flera olika integrerade enheter och inte av en sammanhållen suverän enhet. Dahl betonar att samhället och de politiska enheterna är mer integrerade än vad de geografiska gränserna visar och att demokrati därför inte bör låsas fast vid dessa gränser.⁵⁷ För att demokratin ska kunna säkras krävs därför en insikt om att olika problem och frågor kräver olika demos. Att praktiskt tillämpa detta erkänner Dahl vara

⁵⁶ Dahl, 1973, s. 108.

⁵⁷ Ibid, s. 135.

problematiskt i representativ demokrati. För komma till rätta med problematiken resonerar han dock kring att stater kommer att behöva vända sig både till den globala och också den lokala nivån.⁵⁸

På liknande sätt resonerar Elofsson och Rindefjäll i rapporten *Flernivådemokrati – en teoretisk såväl praktiskt utmaning*, där de menar att det i dagens demokratier inte bara sker en överföring av frågor och beslut till högre nivåer utan även till lägre nivåer, såsom regionalnivå.⁵⁹ Både Dahl och Elofsson & Rindefjäll uttrycker en önskan om att grundläggande demokrativärden på olika nivåer i samhället ska utvecklas. Sedan demokratin tog sin början i Antikens Grekland har den anpassats till förnyade omständigheter i nya transformationer. Enligt Dahl är demokrati inte ett färdigt system utan ett system som måste hållas vid liv och utvecklas.⁶⁰ I takt med den ökande globaliseringen är demokratins avgränsningsproblem ett aktuellt ämne. Till följd av en ökad ekonomisk integration över gränserna finns det inte längre en given geografisk arena för demokratin. Den främsta kritiken mot Dahl skulle vara att det är svårt, om än omöjligt att vid varje demokratiskt beslut avgränsa ett nytt demos. Vilka svar på avgränsningsproblemet presenterar då forskare?

David Helds lösning är att konstruera ett globalt demos med ett kosmopolitiskt medlemskap – en ny internationell demokratisk ordning där alla människor har rösträtt i världsparlament. Men alla frågor ska inte beslutas på den globala nivån, lokala och regionala gemenskaper bör även ha bestämmanderätt i vissa frågor. För att avgöra hur dessa gemenskaper ska se ut geografiskt bör det inrättas så kallade ”gränsdomstolar” som ges till uppgift att besluta i dessa frågor.⁶¹

Robert Goodin menar att dagens territoriella gränser är godtyckliga på så vis att de har skapats av krig och erövring. För att följa hans resonemang är det godtyckligt var gränserna har dragits på kartan och således vilka man delar en gemensam historia med. Anledningen till att vi tror att det är territoriella eller historiska gränser som ska avgränsa demos är därför att det finns en föreställning om att människor inom dessa gränser berörs av varandras problem. Men, resonerar Goodin, en människa inom ett givet territorium

⁵⁸ Dahl, 1973, s. 136

⁵⁹ Elofsson & Rindefjäll, 1998, s. 10

⁶⁰ Dahl, 1973, s. 136

⁶¹ Persson, s. 10

behöver nödvändigtvis inte påverkas av en annan enskild människas, eller det avgränsade demos, val och handlingar inom samma geografiska territorium.⁶²

Under franska revolutionen hänvisade man till nationen. Nationen var den naturliga och demokratiska avgränsningen av demos. Denna teori ifrågasätter Sofia Näsström och menar att nationalitet inte är något man väljer, det är något man föds in i, därför är det inte demokratiskt.⁶³ Den moderna demokratiteorin betraktar medborgare som individer som måste samtycka till sammanslutning för att betraktas som jämlika och fria. Men Näsström menar att "(...) överenskommelsen om vilka som ska ingå i folket föregår folket (eller politiken) självt."⁶⁴ Det går inte att påstå att folk är självstyrande när folket som samtyckt till sammanslutning inte är samtidig med sig själv. Därför menar Näsström att det inte är önskvärt att sträva efter samstämmighet mellan "rätten att styra och skyldigheten att lyda", utan istället bör man sträva efter *samtidighet*. Själva kärnan i detta resonemang är att folkets rörelser över gränserna förändras och det folk som en gång skapade en gemensam sammanslutning, ett gemensamt demos, inte är samma folk som idag.⁶⁵ Näsström ifrågasätter Helds tankar om en global ordning, eller kosmopolitisk demokrati och undrat om en starkare flernivådemokrati verkligen är lösningen på problemen? Näsström visar ett nytt synsätt att se på demokrati och menar att avgränsningsproblemet inte endast handlar om ett osymmetriskt förhållande mellan beslutsfattare och de som påverkas av beslutet utan även den demokratiska konstitueringen av folket. "Folkets gränser är och förblir en förutsättning – och inte en fråga – för demokratin."⁶⁶

6. 3 Medborgarskap och demokrati

Som ovan har presenterats kan man utgå ifrån flera olika premisser för att analysera demokratins avgränsningsproblem. Något som flera forskare och teoretiker ständigt

⁶² Goodin, 2007, s. 47-48

⁶³ Näsström, 2004, s. 6

⁶⁴ Ibid, s. 9

⁶⁵ Ibid, s. 10

⁶⁶ Ibid, s. 13-14.

återkommer till är just frågan om *vilka* som egentligen ska avgöra *vem* som är berörd och *vilken* egenskap som ska berättiga till institutionaliserat inflytande. Dessa frågor förutsätter att avgränsning av demos, eller ett medborgarskap, är en given omständighet för en demokrati. Det hela handlar således om att staten tilldelar individer ett medborgarskap som baseras på geografiskt avgränsade territorium och vars innebörd handlar om vilka som ska exkluderas och inkluderas i demokratin. Vivien Lowndes menar att medborgarskap i moderna demokratier inte bara innebär rättigheter och skyldigheter på nationalstatsnivå utan även lokalt i din kommun, regionalt och även internationellt, i exempelvis EU.⁶⁷ Vissa forskare menar att det finns en stark koppling mellan geografiska hemhörighetskänslor och medborgarskap, medan andra, däribland Lowndes, frågar sig om gemenskap baserad på territoriella gränser verkligen är så viktigt för dagens individualistiska medborgare. Måste gemenskap och medborgarskap nödvändigtvis vara baserat på geografiskt närhet, borde inte gemenskap lika gärna kunna baseras på gemensamma *intressen*?⁶⁸

Regionförstoring kan som bekant innebära att kopplingen mellan var en enskild medborgare spenderar pengar och utnyttjar resurser och var den har politiskt inflytande, blir svagare. I en SOM-undersökning från 2008 ställdes en fråga om *upplevd geografisk hemhörighet* och 48 procent svarade att de upplevde hemhörighet med den ort de bodde i, resten svarade istället att de kände hemhörighet med andra nivåer i samhället (exempelvis Sverige som helhet, det landskap där jag bor etc).⁶⁹ När geografisk närhet inte längre är den självklara förutsättningen för gemenskap utmanas inte bara demokratin utan även medborgarskapet.⁷⁰ Även detta argument har mött kritik då andra hävdar att människors gränsöverskridande ekonomiska beteende och sociala samspel istället leder till en förstärkning av den lokala och regionala nivån då den bidrar till en trygghetskänsla för individen. Lowndes erkänner att lokal identitetskänsla fortsätter att vara viktigt för människor men understryker att en upplevd *geografisk* hemhörighet inte ska tas för given.⁷¹

⁶⁷ Lowndes, *Theories of urban politics* 1995, s. 161.

⁶⁸ Ibid, s. 162

⁶⁹ SOM 2009:13, figur 1

⁷⁰ Lowndes, *Theories of urban politics*, 1995, s. 163.

⁷¹ Ibid, s. 164.

Istället för att tala om medborgarskapets totala upplösning menar Delanty att medborgarskapet ska betraktas som omstrukturerat och decentraliserat till tre nivåer – den subnationella, nationella och transnationella.⁷² Delanty poängterar att medborgarskapet måste inkluderas i alla dessa nivåer, om medborgarskapet avskiljs från demokratin finns det risk för att demokratin särskiljs från det civila samhället.⁷³

6.4 Alternativa demokratimodeller på lokal nivå

Den ökade rörligheten över kommun- och regiongränser får konsekvenser för den lokala demokratin. De demokratiska institutionerna och former för politiskt beslutsfattande måste anpassas till de nya utvecklingstrenderna för att komma till rätta med avgränsningsproblem och en bristande samfällighet mellan systemkapacitet och medborgareffektivitet. Inom forskarvärlden diskuteras både specifika och mindre formaliserade idéer på alternativa demokratimodeller på lokal nivå. Vissa idéer har deliberativa inslag, exempelvis förslaget om att utfrågningar och rådslag med politiker ska vara öppna för alla som har intresse eller berörs av frågan som är aktuell, alltså inte bara för de boende i det specifika geografiska området. Det hela handlar således om att lokala beslutsorgan måste vara mer öppna för exempelvis pendlare eller för fastighetsägare som inte är boende inom de politiska gränserna.⁷⁴ En annan central fråga gäller vem som egentligen ska bidra med finansiering av resurser? Om människor som utnyttjar resurser i andra kommuner än sina egna kräver inflytande, kanske de också borde vara med och bidra till finansieringen?⁷⁵ Demokrati handlar som bekant inte bara om rättigheter utan även om skyldigheter.

Ett annat sätt att försöka inkludera alla berörda i det politiska beslutsfattandet är att ändra de territoriella gränserna. Detta kan ske genom kommunsammanslagning eller att införa beslutsorgan på exempelvis regionalnivå, vilket gör det möjligt för medborgare att

⁷² Delanty, 2002, s. 215.

⁷³ Ibid, s. 218.

⁷⁴ Lidström, forthcoming 2010, s. 15

⁷⁵ Ibid, s 16

påverka beslut utanför deras egen hemkommun. Att skapa större territoriella enheter kan dock resultera i nackdelar för demokratin, till exempel kan det innebära en svagare koppling mellan medborgare och beslutsfattare.⁷⁶

Rainer Bauböck presenterar i sin artikel 'Reinventing Urban Citizenship' en idé om att medborgare borde kunna ges multipelt lokalt medborgarskap. Likväl som att människor kan vara medborgare i fler än ett land menar Bauböck att människor borde ges möjlighet till multipelt medborgarskap i fler än en kommun och därmed också multipel rösträtt. Bauböck försöker att identifiera ett intresse med tillräckligt stark intensitet för att en medborgare ska kunna kvalificera sig för multipelt kommunal rösträtt. Han kommer fram till att äga fastighet eller att vara anställd och pendla till en annan kommun inte är tillräckligt för att berättiga en medborgare till multipel rösträtt.⁷⁷ Istället menar Bauböck att en individ kan kvalificera sig för detta genom att leva och bo (second household) i en annan kommun än den han eller hon är folkbokförd i.⁷⁸

Hur skulle denna idé om multipel rösträtt gestalta sig i Sverige och i Göteborgsregionen? En multipel rösträtt skulle precis som ovan beskrivit innebära att en individ kan få möjlighet att rösta i fler än en kommun, alltså inte bara i den kommun som personen är folkbokförd i utan även den kommun där individen har *intressen* i. Detta skulle leda till att regionförstoringens osymmetri, alltså att marknadens och politikens geografiska områden inte sammanfaller, skulle bli ett mindre problem då individen har möjlighet att påverka de politiska besluten som han eller hon berörs av även utanför sin egen hemkommun, vilket också leder till ökad medborgareffektivitet. Aktören har således kontroll över de utfall som är av starkast intresse, vilket enligt Coleman också ökar aktörens makt. Dessutom skulle avgränsning av demos vara som Näsström uttryckte det, *samtidigt med sig själv*. De politiska institutionerna är tröga och människors beteendemönster ändras kontinuerligt. Därför ger multipel rösträtt i lokala val en möjlighet för demos att "avgränsa sig själva" när deras lokalisering ändras. I fallet med Göteborgsregionen skulle det praktiskt innebära att de som berättigas till multipel rösträtt i kommunerna som står utanför GR men ingår i arbetsmarknadsregionen, skulle få möjlighet att ingå i det politiska beslutsfattandet. Men vilka ska då egentligen få

⁷⁶ Lidström, forthcoming 2010, s. 15

⁷⁷ Bauböck, 2003, s. 154

⁷⁸ Ibid, s. 154

kvalificera sig för multipel rösträtt? Är det som Bauböck menar, att pendling och ägande av fastighet i en annan kommun inte är tillräckligt?

Enligt förslaget på multipel rösträtt som Jerry Frug presenterar i boken *City State: building communities without building walls*, behöver medborgarna inte uppfylla specifika kriterier. Frug argumenterar för att varje medborgare ska tilldelas fem röster i de lokala valen som de sedan kan välja att lägga i vilken eller vilka kommuner vars politik de känner att de berörs av.⁷⁹ Frug understryker att dagens medborgare är rörliga på så sätt att de har olika band till olika geografiska områden, exempelvis där man jobbar och där man handlar och därför måste även de politiska institutionerna, i detta fall valsyste­met, anpassas därefter.⁸⁰ I det valsystem som Frug föreslår är intresset definierat av medborgaren själv och kan definieras olika i olika val.⁸¹ Frug skiljer sig från Bauböck i denna aspekt eftersom Bauböck menar att multipel rösträtt ska begränsas till vissa personer med specifika intressen. Bauböck menar att Frugs valsystem skulle skapa olikheter mellan de rörliga och ”icke rörliga” medborgarna. Medborgare som faktiskt håller sig innanför de politiska gränserna kommer sannolikt att lägga alla sina röster i samma val, medan de rörliga medborgarna kommer att sprida ut sina. Detta menar Bauböck leda till en oproportionerlig representation.⁸² En kritik som skulle kunna riktas mot Bauböck är att idén om att en individ ska kunna bli tilldelad två röster strider mot den politiska jämlikhetens princip - *en man, en röst*. Bauböck menar dock att hans idé om multipel rösträtt inte ger en individ flera röster i *samma* val, utan i *olika* val. Rösterna är separerade ifrån varandra och slås inte samman och strider därför inte mot denna princip.⁸³ Denna kritik kan inte riktas mot Frug då han tilldelar *alla* medborgare fem röster, vilket ur den synvinkeln kan anses uppfylla jämlikhet.

Bauböck menar att Frugs förslag är radikalt, medan Frug själv påstår att idén som han presenterar redan tillämpas och belyser ett exempel från ett distrikt i USA, där det bestämdes i rätten att de röstberättigade till ett val till skolstyrelsen inte kunde begränsas till dem som ägde bostad i området, utan till många fler som hade ett direkt intresse i

⁷⁹ Frug, 1999, s. 106

⁸⁰ Ibid, s. 107

⁸¹ Ibid, s. 107

⁸² Bauböck, 2003, s. 155

⁸³ Ibid, s. 153-154.

skolfrågorna.⁸⁴ Själva kärnan i Bauböcks resonemang är att behålla de territoriella gränserna, men genom att införa multipel rösträtt kompenserar han för de problem gränserna kan skapa. Frug å sin sida, förespråkar en lokal demokrati där de territoriella gränsernas betydelse helt urholkas.

Frågan är ju då vad den multipla rösträtten ska baseras på? Hur ska *intresse* definieras och hur ska *intensiteten* i intresset definieras? Man skulle kunna argumentera för att en individ som arbetar och pendlar till en annan kommun bidrar till ekonomisk tillväxt och välbefinnande i den kommunen, vilket borde ge berättigande till politiskt inflytande. Bauböck tillerkänner pendling som en möjlig indikator för politiskt inflytande men resonerar för att en individ som arbetar oftast är representerad i politiken genom olika korporativa organisationer, exempelvis fackförbund och fackombud och därför är det tveksamt om dessa individer ska tilldelas *ytterligare* representation. På samma sätt skulle man kunna resonera om medborgare som bidrar till konsumtionen i en annan kommun - spenderar jag resurser borde jag berättigas till inflytande. Bauböck uttrycker dock en tvekan över att enskilda funktionella aspekter ska kunna berättiga en medborgare till politiskt inflytande: ”*although citizens may always vote along lines of class or other particular economic interests, the institutions of representative government have a much broader agenda.*”⁸⁵ Medan det enligt Frug är medborgaren själv som bestämmer intensiteten i intresset uttrycker Bauböck således tveksamhet till detta. Bauböck menar att vissa intressen är för smala för att berättiga till politiskt inflytande. Det är på så sätt Bauböck också kommer fram till sin slutsats – för att intensiteten i intresset ska vara giltigt måste det täcka den politiska agendan, vilket uppnås genom att en person har bestående band baserat på boende i en annan kommun. I Frugs modell skulle däremot medborgares funktionella intressen även kunna berättiga till politiskt inflytande genom rösträtt, detta visar han genom orden: *Under such an electoral system (...) representatives in the regional legislature would have a constituency made up not only of residents but of workers, shoppers, property-owners, the homeless and so forth.* Frug erkänner att hans modell skulle kunna förändra människors bild av hur man ser på det lokala, eftersom det

⁸⁴ Frug, 1999, s. 107

⁸⁵ Bauböck, 2003, s. 154

lokala i detta sammanhang blir något ospecificerat och okänt.⁸⁶ Dessutom kan det leda till att man som människa förlorar känslan av tillhörighet och identifikation. Men här återkommer vi således till Lowndes diskussion om dagens individualistiska medborgare och frågan om hur viktig territoriell gemenskap verkligen är för människor?

Både Bauböck och Frug presenterar intressanta förslag på alternativa demokratimodeller i en värld där demos ekonomiska beteenden, sociala möten och samspel är gränsöverskridande. Trots att Frugs och Bauböcks idéer skiljer sig åt, delar de till stor del samma tankemönster om att det finns *möjligheter* att skapa en gränsöverskridande demokrati. Av resonemanget som förts och av den empiriska undersökningen i tidigare kapitel är det tydligt att medborgare inte längre fyller sina funktioner i ett och samma territorium. Trots detta är rösträtten idag territoriellt bunden och inte *funktionellt*. De alternativa demokratimodellerna söker att uppfylla medborgareffektivitet, som i dagens samhälle till stor del är funktionellt betingad, samtidigt som de söker att förändra de politiska institutionerna för att uppnå systemkapacitet. Som det ser ut i dag är det folkbokföringen som berättigar till politiskt inflytande. När politikerna satsar resurser på förbättrad infrastruktur så att människor ska få förbättrade möjligheter till att pendla mellan boende och arbete krävs det därför nya institutionella förslag för att hålla demokratins förutsättningar levande. Men det är också viktigt att belysa att långt ifrån alla medborgare utnyttjar regionförstoringens möjligheter till rörlighet över kommungränserna, därför får nya institutionella arrangemang inte leda till att den rörliga delen av befolkningen får politiskt inflytande på bekostnad av dem som faktiskt spenderar all sin tid och sina resurser innanför deras hemkommuners politiska gränser.⁸⁷ Detta problem är något Frugs modell står inför, medan Bauböck löser det genom att begränsa den multipla rösträtten till dem som bor och lever i fler än en kommun.

⁸⁶ Frug, 1999, s. 106-107.

⁸⁷ Lidström, forthcoming 2010, s. 16

6.5 Ökade påverkansmöjligheter för Västsvenska medborgare– ett samtidigt alternativ

Medan det i teorikapitlet resoneras om vilka grunder människor borde bli berättigade möjligheter till politiskt inflytande sökte den empiriska delen att faktiskt beskriva regionförstoringen. I fallet med Göteborgs arbetsmarknadsregion ingår endast 13 av de 17 kommunerna i kommunförbundet GR. Den empiriska undersökningen visade att de fyra kommunerna som står utanför samarbetet integreras snabbt med Göteborg (i huvudsak gällande arbetspendling). För att anpassa GR till medborgarnas vardagliga rörelsemönster och för att öka medborgareffektiviteten och systemkapaciteten skulle en lösning på detta problem vara att utvidga GR och inkludera alla kommuner inom arbetsmarknadsregionen, vilket också är en lösning Lidström berör på ytan.⁸⁸

Kommunförbundet GR är dock ett indirekt valt organ och en utvidgning är inte den mest medborgareffektiva lösningen. I Göteborgs närliggande kommuner, exempelvis Partille och Mölndal, var det över hälften av befolkningen som pendlade till Göteborg år 2008 och GP:s täckning var över 50 procent. Invånarna i dessa kommuner har dock inget reellt politiskt inflytande i Göteborgs kommunala frågor. En multipel rösträtt hade ökat medborgareffektiviteten gällande kommunala frågor då det i praktiken skulle innebära att invånare i Mölndals kommun hade kunnat få möjligheten att rösta även i Göteborg.

Hur skulle en demokrati modell där rösträtten till de lokala valen inte baseras på folkbokföring, kunna utformas för att bäst uppfylla demokratiidealen som tidigare diskuterats? Enligt Bauböcks modell skulle de personer som arbetspendlar till Göteborg inte kvalificera sig för rösträtt eftersom pendling inte anses kunna leda till intressen med tillräcklig intensitet för att täcka den politiska agendan. I stället förespråkar Bauböck som bekant att en individ måste ha pågående band och bo i en ytterligare kommun för att få rösträtt där, det gäller således inte att bara äga en fastighet. Att invånare i Partille eller Mölndal skulle bo både i Göteborg och i sin egen kommun känns inte så vanligt på grund av den geografiska närheten och den utvecklade infrastrukturen. Därför känns Bauböcks kriterier för att en individ ska få multipel rösträtt inte helt hållbara när de appliceras på

⁸⁸ Lidström, Nya gränser Västsverige, 2006, s. 233

Göteborgsregionen. Att definiera ett specifikt intresse som ska berättiga till multipel rösträtt är inte det lättaste och att kräva en specifik definition för med sig att vissa exkluderas och andra inkluderas i demokratin. En möjlig politisk jämlik lösning hade varit att den kommunala rösträtten fortfarande baseras på en person - en röst, men att personen *frivilligt* får välja om han eller hon vill splittra sin röst i två eller flera delar. En Mölndalsbo som jobbar i Göteborg och påverkas av de val Göteborgs politiker fattar kan exempelvis välja att splittra sin röst för att få ökat politiskt inflytande genom att lägga halva sin röst i Mölndal och halva i Göteborg. På så vis blir kopplingen mellan var en enskild medborgare spenderar pengar och utnyttjar resurser och var den har politiskt inflytande starkare. Detta är ett alternativ som anpassas till människors förändrade funktionella rörelsemönster och kräver inte ett omskapande av de territoriella gränserna.

En sådan rösträttsmodell där alla medborgare tilldelas möjligheten att splittra sin röst skulle kunna möta samma kritik som Frugs, alltså att det finns risk för taktikröstning och att människor väljer att lägga halva sin röst i en kommun där de reellt sett inte alls har någon koppling till. Detta skulle i sig kunna leda till att deras röster får betydelse på bekostnad av dem som faktiskt bor och lägger hela sin röst i en och samma kommun. Frågan är dock hur starkt det sista argumentet är, vill man som medborgare verkligen offra halva sin röst om man verkligen inte känner tillräckligt med intresse i en annan kommun än i sin hemkommun? Dessutom skulle man kunna argumentera för att en individ faktiskt *förlorar* politiskt inflytande på att splittra sin röst eftersom rösten då bara väger hälften så mycket som den hade gjort om man istället hade valt att lägga hela sin röst i ett val. Det sistnämnda argumentet är svårt att argumentera emot men denna lösning tycks ändå vara den bästa för att minimera risken för det som Bauböck benämnde som ojämlikheter mellan den rörliga och den "icke rörliga" befolkningen. Vilka återkopplingseffekter skulle detta institutionella förslag få i samhället? Precis som Frug erkände kan det leda till att inte bara de territoriella gränserna suddas ut även de mentala.⁸⁹ Kanske kommer individers territoriella gemenskaps känslor att försvagas, men förhoppningsvis kommer det att skapas nya förankringar och en icke godtycklig samhörighet som istället baseras på gemensamma intressen.

⁸⁹ Frug, 1999, s. 110

Vid ett utarbetande av ett institutionellt förslag på multipel rösträtt måste det givetvis tas hänsyn till fler aspekter än vad som belysts i denna uppsats. Till exempel skattebetalningsskyldigheten, om man väljer att splittra sin röst, ska man då betala skatt på två ställen? Därför är det viktigt att påpeka att de alternativa demokratimodeller som här har presenterats kan ses som ett tankeexperiment. Syftet med detta kapitel inte är att föreslå hur det svenska lokala valsystemet bör ändras, utan att belysa vilka *möjligheter* det finns till ett medborgerligt deltagande genom lokala val *bortom* en rösträtt baserad på folkbokföring. Huruvida alla medborgare faktiskt ska tilldelas multipel rösträtt är en intressant och omstridd fråga. Jag presenterade här en möjlig modell där alla individer får möjligheten att splittra sin röst och lämnar över till vidare forskning hur denna modell mer specifik skulle kunna utformas och vilka ytterligare konsekvenser den skulle få för de västsvenska medborgarna.

Att det finns skäl att ha en multipel rösträtt i åtanke tycker jag står klart efter denna uppsats. I fortsatt forskning skulle det dock vara intressant att undersöka politikernas syn på regionförstoringens demokratiska underskott. Ännu mer intressant hade varit att inte bara samtala med politiker utan även med väljare, företrädare för intresseorganisationer och tjänstemän och utvärdera deras syn på regionförstoringens påverkan på demokratin och deras åsikter om en multipel rösträtt. Detta skulle exempelvis kunna ske i form av fokusgrupper för att verkligen få möjlighet att fördjupa sig i de olika samhällsaktörernas argument.

Sedan regionförstoring började uttryckas som målsättning i politiska dokument verkar demokrativärdena ha fått stå i skuggan av ekonomisk tillväxt och effektivitet. Därför måste man i den offentliga politiska debatten uppmärksamma att en förstärkning av de befintliga påverkansmöjligheterna är en förutsättning för en demokrati där medborgarna är mer röliga än de politiska institutionerna.

Källor

Amcoff Jan, Institutet för framtidsstudier, *Regionförstoring – idé, mätproblem och framtidsutsikter 2007:7*

Andersson E Åke, *Regionförstoring för tillväxt och jobb*, rapport nr 3, Sydsvenska Industri- och Handelskammaren, 2008

Andrén Mats, *Local Citizenship*, CEFOS Göteborg, 2007

Bauböck Rainer, "Reinventing Urban Citizenship 1", *Citizenship Studies Vol. 7, NO. 2*, 2003

Boverket, *Är regionförstoring Hållbar?* Boverket Karlskrona, 2005

Business Region Göteborg, *Tillväxt i Göteborgsregionen – ett underlag för regionens tillväxtstrategi*, Göteborg, 2006

Delanty Gerard, *Medborgarskap i globaliseringens tid*, Studentlitteratur Lund, 2002

Dahl Robert, *Size and democracy*, Stanford University Press, 1973

Elofsson Kristina & Rindefjäll Teresia, *Flernivådemokrati. En teoretisk såväl praktiskt utmaning*, Statsvetenskapliga institutionen Lunds Universitet, Lund, 1998

Erlingsson Gissur Ó, *Regionalisering och flernivådemokrati. Öresundskommittén – en okonventionell politiskt konstruktion i det framväxande flernivåsystemet*, Statsvetenskapliga institutionen Lunds Universitet, Lund, 2001

Esaiasson Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik & Wängnerud Lena, *Metodpraktikan, Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Norstedts Juridik AB, 2004

Frug Gerlad E, *City making: Building communities without building walls*, Princeton University Press, 1999

Goodin Robert, "Enfranchising All Affected Interests, and Its Alternatives", *Philosophy & Public Affairs* 35, no. 1, 2007

Gren Jörgen, *Den perfekta regionen?*, Studentlitteratur Lund, 2002

Held David, *Demokratimodeller – från klassisk demokrati till demokratisk autonomi*, Bokförlaget Daidalos, 1995

Lindstenz Bernt, *Samspel – Regionalt och mellankommunalt samarbete i Stockholms län under ett drygt halvsekel*, Stockholmia förlag, Stockholm 2007

Lidström Anders, Citizens' inter-municipal political orientations: evidence from Swedish city-regions, *Urban studies*, forthcoming 2010

Motion 2001/02:K323 Valsystemet

Nielsen Peder, *Kommunindelning och demokrati - om sammanslagningar och delning av kommuner i Sverige*, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala, 2003

Nilsson Lennart (red), *Nya Gränser Västsverige*, SOM-institutet, Göteborgs universitet, 2006

Nilsson Lennart, Johansson Susanne, *Västsvenska trender*, SOM-rapport 2009:13, SOM-institutet Göteborgs Universitet

Nutek, "Regionförstoring - Hur kan åtgärder i transportsystemet bidra till vidgade lokala arbetsmarknadsregioner?" R 2001:7, 2001

Näsström Sofia, "Ett alternativt synsätt på demokrati", *Tidskrift för politisk filosofi* nr 2, 2005.

Persson Mikael, *Demokratins avgränsningsproblem. En kritik av det kosmopolitiska demokratiidealet*, D-uppsats Filosofiska institutionen, Lunds Universitet

Petersson Olof, Hermansson Jörgen, Micheletti Michele & Westholm Anders, *Demokrati rådets rapport 1997 - Demokrati över gränser*, SNS, 1997

Putnam Robert D, *Bowling alone: the collapse and revival of American community*, Simon & Schuster cop, New York, 2000

Proposition 2001/02:4 En politik för tillväxt och livskraft i hela landet

Sannerstedt Anders & Jerneck Magnus (red), *Den moderna demokratins problem*, Studentlitteratur, 1994.

SIKA, *RES 2005-06 – Den nationella resvaneundersökningen*. 2007:19

SIKA, *Samverkan kring regionförstoring*, 2007:1

Sveriges Kommuner och Landsting, *Pendlare utan gränser – en studie om pendling och regionförstoring*, Stockholm, 2008

Temaplan AB & Fördel Stockholm-Mälardalen, *Effekter av framtida regionförstoring i Mälardalen Rapport 1:2003*

GR, <http://www.gr.to/omgr/omgr/politik.4.4fea3bce111092982468000595.html>, hämtad 091120

European Commission,
http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nuts/introduction_regions_en.html, hämtad 091118

SCB,
http://www.scb.se/Pages/List___261536.aspx, 091022, hämtad 091212
http://www.scb.se/Pages/Standard___161699.aspx, hämtad 100103

Tillväxtverket,
<http://www.tillvaxtverket.se/huvudmeny/faktaochstatistik/omregionalutveckling/faregioner.4.21099e4211fd8c87b800017664.html>, hämtad 091120

Västra Götalandsregionen,
<http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Politik%20och%20beslut/ansvarFaktalad%20Regionf%C3%B6rstoring.pdf>, hämtad 091120

GR & Business Region Göteborg, pressmeddelande 061219,
<http://www.businessregion.se/download/18.24aa314e10f47fcad4c80007856/Pressrelease+om+Tillv%C3%A4xtstrategin.pdf>, hämtad 091115